

Justiitsministeerium
andra.olm@just.ee

01. oktoober 2012

Kommentaariid ja ettepanekud kooseluseaduse kontseptsiooni kohta

Lugupeetud Kristen Michal

Käesolevaga saadame Justiitsministeeriumile kommentaarid ja ettepanekud kooseluseaduse kontseptsiooni kohta. Ühtlasi anname teada, et soovime osaleda kõikidel kooseluseaduse teemalistel aruteludel ja olla täpselt kursis kooseluseaduse kontseptsiooni täiendamise ja eelnõu koostamise arengutega.

Üldise kommentaarina tuleb rõhutada, et kooselu registreerimine ei tohi muutuda keeruliseks juriidiliseks protseduuriks, mis nõuab elukaaslaste eelnevat põhjalikku õiguslikku nõustamist. Eelkõige räägime kahe lähisuhtes oleva inimese soovist teineteisele pühenduda ning ühtlasi leppida kokku teatud kohustustes ja õigustes, mis neil teineteise suhtes on. Samuti on oluline, et riik tunnustab kooselu ning reguleerib seadusega kooselust tekkivad õigused ja kohustused. Abielu institutsiooni avamine samasoolistele paaridele teeks seda mõistagi kõige paremini, kuid ka kooseluseadus on edasiminekuks.

1. Kooselu registreerimine hakkab kontseptsiooni kohaselt toimuma notari poolt. Peame oluliseks, et tagataks, et riigilõiv ja notaritasu kooselu registreerimiseks ei ületaks abielu sõlmimisega seotud kulusid, sh olukorras, kui soovitakse notar kooselu registreerimise tseremooniale kutsuda väljapoole notaribürood.
2. Teeme ettepaneku kaaluda võimalust, et kooselu registreerimine võib toimuda paari soovil ka perekonnaseisuametniku juures, nagu on olukord lahendatud näiteks Soomes. Praeguse kontseptsiooni kohaselt tekitatakse võrreldes abielu sõlmida soovijatega ebavõrdsus - abielu on võimalik sõlmida nii perekonnaseisuametniku kui notari juures. Kontseptsioon ei põhjenda sellist vahetegemist kuidagi.
3. Kooselulepingu eri osade (pärimisleping, ülalpidamiskohustuse lisamine jm) standardlepingule lisamise võimalus peab olema lihtne ja arusaadav; samuti peavad kõik riigilõivud olema võrreldavad abielu sõlmimisega. Tuleb vältida olukorda, kus kodanikud loobuvad kergekäeliselt nt pärimislepingu sõlmimisest rahalistel kaalutlustel (nt on notaritasu sel juhul kõrgem kui vaid kooselulepingu sõlmimisel). Kooselu registreerimise ja abielu sõlmimise vahel ei tohi tekkida majanduslikku ebavõrdsust, kus samasoolised paarid on riigilõivude suuruse osas ebavõrdsemas olukorras kui abielu sõlmivad isikud.

4. On hädavajalik, et kooseluseadus võimaldaks elukaaslastele vastastikku õiguse lapsendada registreeritud elukaaslase last, et vältida olukordi, kus täna koos last kasvatavatel isikutel on ebavõrdsed õigused ja kohustused ning lastel on puudulik kaitse. Samasooliste vanematega perekonnad on haavatavas olukorras, nad kohtavad ametiasutustes ebavõrdset kohtlemist, peavad hakkama saama negatiivsete hoiakutega nende perekondade suhtes. Lapse bioloogilise vanema surma korral ei ole kehtiva õiguse järgi vanema samasoolisel partneril mingisugust lapse hooldusõigust, kui seda ei ole just märgitud esimese testamenti, mis aga ei anna samuti mingeid garantiisid. Adopteerimist võimaldava kooseluseaduse vastuvõtmisega saaks eelkõige lapsed oluliselt parema kaitse, kuid suureneks ka kogu perekonna turvatunne ja usaldus oma riigi vastu. Ühtlasi saadaks riik välja selge sõnumi, et ka samast soost vanematega pered on riigi silmis perekonnad, mis omakorda aitaks olulisel määral vähendada negatiivseid hoiakuid samast soost vanematega perekondade suhtes.
5. Samuti tuleks kooseluseaduse raames anda registreeritud elukaaslastele õigus lapsendamine sarnaselt abielupaariga. Täna ja ka kontseptsiooni pakutud lahenduse korral on võimalik lapsendada vaid abielupaaril ja üksikvanemal, mis tähendab, et kui registreeritud elukaaslastest üks otsustab üksikvanemana lapsendada, siis teisel isikul, kes last kasvatama hakkab, puuduvad igasugused õigused ja kohustused. Samal ajal ei oleks aga sugugi tegemist üksikvanemaga perekonnaga, sest last kasvatatakse kaks inimest. Sellise silmakirjaliku olukorra vältimiseks tuleks kooseluseadusega avada lapsendamine ka registreeritud elukaaslastele.
6. Registreeritud elukaaslastel ei tohi tekkida raskusi kunstliku viljastamise teenuse saamisega. Täna on naispaaridel võimalik kunstliku viljastamise teenust enamasti saada probleemideta; kooselu registreerimise puhul ei tohi see olukord muutuda; pigem tuleb registreeritud elukaaslasi vaadelda samamoodi nagu abikaasasid.
7. Täna on kontseptsioonis kirjas, et mõlemad elukaaslased, kes soovivad kooselu registreerida, peavad olema Eesti elanikud. Pole selge, kas siin on mõeldud alalist elanikku. Kui elaniku all on mõeldud Eesti kodanikku või alalise elamisloaga inimest, siis ei ole kuidagi põhjendatud, miks mõlemad elukaaslased peavad olema elanikud. Näiteks Soomes võimaldatakse kooselu registreerimist ka isikutele, kelle alaline elukoht on olnud Soomes kaks aastat vahetult enne registreerimist - sarnast lähenemist tuleb kaaluda ka Eestis ning registreeritud kooselu puhul peavad olema samasugused võimalused nagu abiellumise korral. Samuti tekib küsimus, mismoodi laieneb kooseluseadus nn "halli passiga" inimestele.
8. Registreeritud elukaaslastel peab tekkima õigus võtta vastu oma elukaaslase tervisega seotud otsuseid, kui viimane seda ise teha ei saa. Samuti peab registreeritud elukaaslane igas mõttes olema pereliige, keda lubatakse meditsiiniastutustes oma elukaaslase juurde, et vältida tänaseid olukordi, kus meditsiinipersonal võib takistada samasooliste paaride osapooltel teineteist külastada.
9. Registreeritud elukaaslastel peab tekkima võimalus esitada ühine tuludeklaratsioon.

10. Teeme ettepaneku võimaldada registreeritud elukaaslastele nimemuutust sarnaselt abielupaaridele. Perekonna ühine nimi suurendab ühtsustunnet ja ühtlasi tagab suurema kaitse samasoolistele paaridele ametiisikutega suheldes.
11. Kooseluseadusega tuleb reguleerida ka elamisloa andmine välismaalasest registreeritud elukaaslasele. Elamisloa taotlemine tuleb teha võimalikuks välismaalasele elama asumiseks Eestis Eesti kodanikust registreeritud elukaaslase juurde või elamisloa alusel ja vähemalt kaks aastat Eestis elanud välismaalasest registreeritud elukaaslase juurde. Täna puutuvad samasoolised paarid, kus üks partneritest on väljapoolt Euroopa Liitu, kokku tõsiste probleemidega seoses Eestisse elama asumisega, sest neil puudub alus elamisloa taotlemiseks.
12. Oluline on kooseluseaduses määratleda väljapool Eestit registreeritud kooselude ja samasooliste paaride vahel sõlmitud abielu tunnustamine. Näiteks võime pakkuda sõnastust: Kahe samast soost isiku registreeritud kooselu või abielu, mis on registreeritud välisriigis, kehtib Eestis, kui see kehtib riigis, kus see registreeriti.
13. Kooselu lõpetamiseks on kontseptsioon pakkunud välja, et kooselu on võimalik lõpetada ka ühepoolset notariaalse tahteavaldusega. Taoline olukord ei suurenda elukaaslaste turvalisust ja kaitset ning samas vähendab oluliselt registreeritud kooselu väärtust. Seetõttu soovime, et registreeritud kooselu lõpetamine toimuks samamoodi, nagu toimub abielu lahutamine.

Lõpetuseks rõhutame, et kooseluseadus on samasoolistele paaridele äärmiselt oluline ja mida rohkem kaitset seadus pakub, seda enam on ka igapäevaelus seadusest reaalset kasu.

Lugupidamisega,

Helen Talalaev
Eesti LGBT Ühingu president

Reimo Mets
Seksuaalvähemuste Kaitse Ühingu juhataja

Heino Nurk
Geikristlaste Kogu juhatuse liige

Mairi Kaha
Eesti Seksuaaltervise Liidu juhatuse esimees

Priidu Mikumets
LMC Estonia